

УДК 657.1

Мельничук І.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку у виробничій сфері
Тернопільського національного економічного університету

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

PROBLEMS AND PROSPECTS OF IMPROVEMENT OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF INNOVATION MANAGEMENT

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто значення обліково-аналітичного забезпечення як основного компонента інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю підприємства. Визначено проблеми та основні засади формування обліково-аналітичної бази щодо інноваційних процесів на підприємстві з метою ефективного управління інноваційними витратами, доходами та результатом впровадження інновацій.

Ключові слова: інновації, інформаційне забезпечення інновацій, обліково-аналітичне забезпечення управління інноваціями, методика обліку інноваційної діяльності, оцінка та облік інноваційних витрат.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрено значение учетно-аналитического обеспечения в качестве основного компонента информационного обеспечения управления инновационной деятельностью предприятия. Определены проблемы и основные принципы формирования учетно-аналитической базы инновационных процессов на предприятии с целью эффективного управления инновационными затратами, доходами и результатом внедрения инноваций.

Ключевые слова: инновации, информационное обеспечение инноваций, учетно-аналитическое обеспечение управления инновациями, методика учета инновационной деятельности, оценка и учет инновационных затрат.

ANNOTATION

In the article it has been considered the importance of accounting and analytical support as a main component of information support for management of innovation activity in enterprises. The problems and basic principles of formation of accounting and analytical framework for innovation processes in the enterprise for the effective management of innovation costs, revenues and result of innovation are determined.

Keywords: innovation, information support innovation, accounting and analytical support of innovation management, method of accounting innovation, valuation and accounting of innovation costs.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток економіки обумовлює пошук внутрішніх резервів для реалізації інвестиційно-інноваційних проектів в процесі господарської діяльності вітчизняних підприємств для забезпечення підвищення прибутковості. Безперечно, одним із шляхів підвищення ефективності управління суб'єктів господарювання є впровадження інноваційних змін у виробничо-господарський процес. Тому особливої актуальності набуває формування якісної і достовірної системи обліково-аналітичного забезпечення управління щодо інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання обліково-аналітичного забезпечення управління в частині інновацій розглядаються у наукових працях О.В. Кантаєвої, Я.Д. Крупки, О.В. Мінакова, М.С. Пушкаря, Т. Шири та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас досі існують проблеми, які пов'язані з інформаційним забезпеченням інноваційного розвитку підприємства, можливістю розкриття інноваційних перетворень у системі фінансового й управлінського обліку та їхньою аналітичною оцінкою у сфері випуску і збуту продукції. Актуальним залишаються питання, які пов'язані з вирішенням організаційно-методичних проблем обліку впровадження інновацій у сферу випуску та збуту продукції, доходів та витрат інноваційної діяльності, її виокремлення та порядок списання на фінансові результати потребують детального вивчення й уточнення.

Постановка завдання. Потреба в більш глибокому і реалістичному розкритті інформації щодо інноваційної діяльності з позицій практичної дійсності зумовлює необхідність поновому оцінити методичні принципи і прийоми щодо формування витрат і доходів від інноваційної діяльності, застосування інновацій на підприємствах, процесу розподілу прибутку за напрямками, що в сучасних умовах мають пріоритетне значення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система інформаційного забезпечення інноваційних процесів на підприємстві включає у себе низку під-

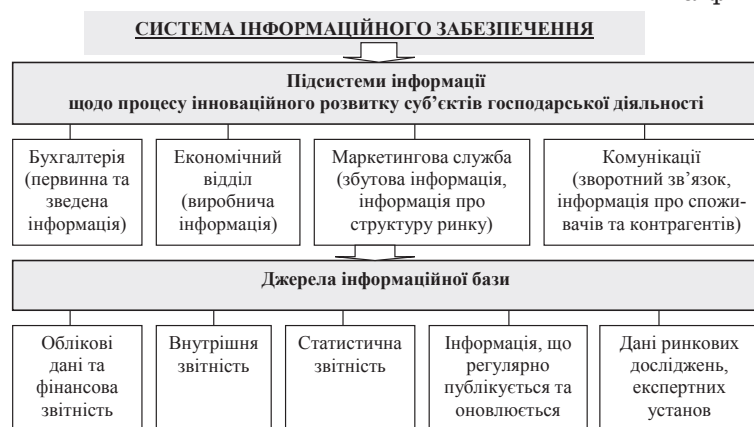

Рис. 1. Структура системи інформаційного забезпечення інновацій

систем, які вирішують свої специфічні завдання, мають свої методи збору й обробки інформації, а також джерела інформації (рис. 1).

Основним джерелом інформації на підприємстві (мікрорівень) є дані бухгалтерського обліку. На нашу думку, питання оцінки та забезпечення інформації щодо інноваційних проектів та програм включається у компетенцію внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, оскільки відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та національними стандартами не має визначення об'єктів обліку «інновація», «інноваційні витрати», «інноваційні доходи», результати інноваційної діяльності [1; 3]. Крім цього, дані об'єкти не відображені відповідними показниками у фінансовій звітності, тому прямого відношення до фінансового обліку не мають. Поряд з тим потреба в інформації про інноваційні програми та проекти виникає в цілях управління виробничо-господарською діяльністю підприємства та для подання даних у органи статистики. Відтак, відповідна інформація систематизується для внутрішніх користувачів як інструмент процесу управління підприємством. Це означає, що у відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» облік інновацій з випуску та реалізації продукції відноситься до об'єктів управлінського обліку. Тому важливо розробити методичні та організаційні засади системи управлінського обліку, максимально адаптовані до вимог ринкового середовища. Однак необхідно пам'ятати, що вся облікова інформація, яка стосується інновацій, повинна методологічно

спиратися на відповідні стандарти бухгалтерського обліку та нормативно-правові акти щодо здійснення інноваційного процесу.

Оскільки для поточного обліку та контролю за господарськими активів та джерелами їх утворення застосовують систему рахунків, можливість отримання необхідного інформаційного забезпечення щодо здійснення інноваційної діяльності пов'язана з формуванням відповідних бухгалтерських проведення. Так, інформація для подальших розрахунків інноваційного потенціалу підприємства зосередиться на рахунках бухгалтерського обліку (і на субрахунках – у розрізі кожного проекту чи програми). Витрати повинні відображатися в обліку наростаючим підсумком, по мірі їх виникнення, що дасть змогу збирати інформацію на кожному етапі на необхідну дату.

Проведений аналіз наявної методики та організації обліку інновацій у частині створення ефективної системи оцінки й обліку інноваційних витрат, доходів та результатів у процесі здійснення інноваційної діяльності показує, що існують певні проблеми при відображенні інноваційної діяльності у синтетичному обліку, оскільки нормативними актами і методичними розробками не визначено порядок відокремленого обліку інноваційної діяльності на спеціально визначених рахунках [4]. Діяльність підприємства згідно з національними положеннями (стандартами) обліку поділяється на операційну та іншу звичайну (інвестиційна та фінансова) [3]. Саме таким чином розкривається інформація і на рахунках витрат і доходів. Інноваційні витрати, інноваційний продукт, доходи та ре-

Таблиця 1

Робочий план рахунків першого, другого та третього порядків щодо обліку інновацій

Синтетичні рахунки (рахунки першого порядку)		Субрахунки (рахунки другого порядку)		Аналітичні рахунки (рахунки третього порядку)	
Код	Назва	Код	Назва	Код	Назва
23	Виробництво	23X	Виробництво інноваційної продукції	23XX	За видами продукції
26	Готова продукція	262	Інноваційна продукція	262X	За видами інноваційної продукції
39	Витрати майбутніх періодів	392	Витрати майбутніх періодів з впровадження інновацій	392X	– дослідно-конструкторські роботи в цехах; – монтаж та демонтаж дослідно-конструкторського обладнання; – конструкторська доробка устаткування; – впровадження інновацій технічного характеру
70	Доходи від реалізації	701	Дохід від реалізації готової продукції	7012	Дохід від реалізації інноваційної продукції
79	Фінансові результати	791	Результат операційної діяльності	7912	Результат від випуску та збуту інноваційної продукції
90	Собівартість реалізації	901	Собівартість реалізованої готової продукції	9012	Собівартість реалізованої інноваційної продукції
94	Інші витрати операційної діяльності	941	Витрати на дослідження і розробки	941X	– витрати на дослідження; – проектно-конструкторські роботи; – розробка експериментального зразка; – раціоналізаторство
44	Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	441	Прибуток нерозподілений, що спрямовується на розвиток підприємницької діяльності	441X	Прибуток, отриманий від реалізації інноваційного проекту

зультати від інновацій у системі фінансового обліку не відображаються. Розширення інформаційного поля рахунків другого порядку і введення нових аналітичних позицій на рахунках третього порядку (табл. 1), дадуть змогу отримувати більш повну і достовірну інформацію про інноваційні процеси на підприємстві з метою подальшої економічної оцінки ефективності інноваційних проектів та програм.

Крім цього, доцільно розробити відомість інноваційних витрат за місяць у розрізі напрямів інновацій (інновації капітального характеру, витрати, пов'язані з розробкою інноваційної продукції, витрати на виробництво нової продукції тощо) та наростаючим підсумком за відповідною обліковою схемою (рис. 2).

Застосування форм внутрішньої звітності щодо синтетичного та аналітичного обліку інноваційних витрат і джерел фінансування інноваційних процесів дасть змогу більшою мірою забезпечити формування бази даних у систематизованому вигляді для обґрунтованого визначення економічної ефективності інновацій.

У межах внутрішньогосподарського (управлінського) обліку інноваційної діяльності є необхідність у веденні обліку інноваційних витрат, доходів та результатів за центрами їх виникнення. Це впливає із вимог управлінського обліку щодо інформаційного забезпечення управління про результативність створення, впровадження та використання нововведень у сферах виробництва та збуту. Такий підхід дозволить розширити інформаційні потоки для розкриття інформації про інноваційні витрати, інноваційні доходи, прибутки (збиток) від виконання та впровадження інноваційних проектів та програм та прийняття на основі цього відповідних управлінських рішень. Дана облікова інформація являється достовірною базою для оцінки та аналізу ефективності інновацій.

У процесі дослідження інноваційних процесів на вітчизняних підприємствах визначено низку проблем. По-перше, встановлено недостатній обсяг необхідної аналітичної інформації про реалізацію інноваційних проектів та програм, поданої в основних формах фінансової звітності. У такому разі у структурі виручки необхідно виокремлювати дані щодо реалізації інноваційної продукції та її аналогів. Таку

інформацію рекомендовано подавати в річній фінансовій звітності у формі відповідних розшифровок при визначенні загальних показників виручки підприємства загалом і за інноваційними видами продукції зокрема. По-друге, існуючу систему обліково-аналітичного забезпечення визнано за доцільне доповнити інформацією для визначення рівня рентабельності інновацій у сфері випуску та збуту продукції. Для цього запропоновано ввести у систему облікових реєстрів показники, що розкривають інформацію про використання позикових коштів на капітальні інвестиції інноваційного характеру, інноваційну спрямованість основних засобів і нематеріальних активів та обсяги виробництва інноваційної продукції.

Створення інформаційної бази для аналізу починається з групування інформації у первинних документах, які є підставою відображення відповідних сум на рахунках обліку. Далі шляхом систематизації та накопичення у відповідних облікових реєстрах бухгалтерського обліку формується інформація про фактичні дані інноваційних процесів на підприємстві із зазначенням їх потоків покриття витрат та періодів. Формування таких документів забезпечує управлінський облік виходячи із потреб інвесторів та менеджменту.

Показники фінансової звітності, які визначають стандарти бухгалтерського обліку, дають можливість:

- отримати попередній висновок про наявність інноваційних проектів на підприємстві;
- сформулювати рішення щодо можливості фінансового забезпечення інноваційно-інвестиційних проектів та програм, тобто джерел фінансування інноваційних витрат та наявності відповідної технічної бази підприємства для впровадження інноваційних змін;
- виявити форми інвестиційної діяльності, які існують на підприємстві;
- показати зміни у динаміці виробництва та збуту продукції підприємства порівняно з попереднім періодом.

Таким чином, для проведення аналізу інноваційних проектів та програм мало керуватися загальними економічними показниками фінансової звітності, необхідно вивчити реєстри бухгалтерського обліку та первинні документи.

Структура інформаційної бази щодо структури та динаміки витрат інноваційного розвитку підприємств повинна базуватись на деталізації та аналітичній оцінці похідних від загальних бухгалтерських показників, що характеризують наявність на підприємстві інноваційних процесів. Окрім того, розкриття інформації про собівартість продукції до і після впровадження інновацій дасть змогу визначити загальну економію витрат на виробництво з виділенням різних чинників впливу. Це допоможе визначити не тільки по-

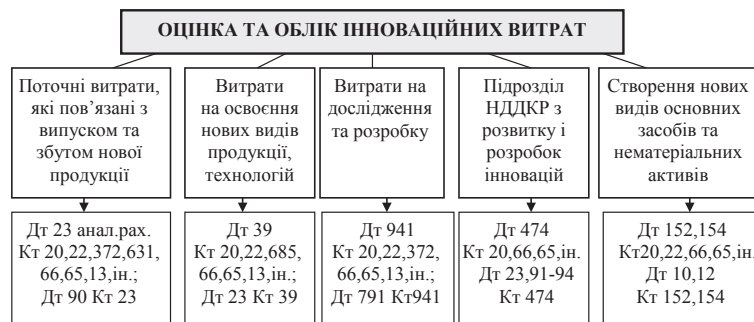

Рис. 2. Взаємозв'язок напрямів впровадження інновацій та обліку витрат інноваційної діяльності

зитивні зміни у собівартості інноваційної продукції порівняно з її величиною у базовому періоді, а й оцінити фактори, що впливають на такі зміни. Маючи таку інформацію, підприємство у межах існуючих можливостей здатне маневрувати основним капіталом і високоліквідними активами, натуральним обсягом випуску та реалізації інноваційної продукції та її аналога, наближаючи умови попиту на свою продукцію до бажаного результату.

Висновки. Дослідження показало, що для забезпечення реальної оцінки та формування обліково-аналітичних даних про інноваційні процеси запропоновано створити еталонну інформаційну базу даних; доповнити реєстри бухгалтерського обліку низкою показників, які розкривають інформацію про інноваційні витрати, доходів і результатів за центрами їхнього виникнення, яка впливає з вимог внутрішньогосподарського обліку щодо забезпечення управління інформацією про результативність створення, впровадження та використання нововведень у сфері виробництва і збуту. З огляду на це, рекомендовано відкривати субрахунки й аналітичні рахунки третього та четвертого порядків про доходи, витрати і результати на підприємствах, які здійснюють реалізацію інноваційних проектів та програм. Застосування такого підходу сприятиме розширенню інформаційних потоків для розкрит-

тя інформації про інноваційні витрати, інноваційні доходи, прибутки (збиток) від виконання і впровадження інноваційних проектів та програм і прийняття на основі цього відповідних управлінських рішень. Така облікова інформація є достовірною базою для оцінки й аналізу ефективності інновацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
3. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. 39.
4. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України № 291 від 30.11.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.